

Projekts LIFE-IP LatViaNature

A.4: Dabas aizsardzības plānu izstrādes tiesiskā regulējuma analīze

E.2.1.: Starptautiska pieredzes apmaiņa par projekta tēmām

Aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošana

5 Eiropas Savienības valstu pieredze

Atbildīgais par aktivitāti: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Dabas aizsardzības
pārvalde

2021

Saturs

Igaunijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā	4
Aizsargājamās dabas teritorijas.....	4
Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana	5
Plānu ieviešana un aktualizācija	9
Francijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā	11
Aizsargājamās dabas teritorijas.....	11
Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana	12
Plānu ieviešana un aktualizācija	14
Čehijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā	16
Aizsargājamās dabas teritorijas.....	16
Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana	17
Plānu ieviešana un aktualizācija	21
Somijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā.....	23
Aizsargājamās dabas teritorijas.....	23
Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana	24
Plānu ieviešana un aktualizācija	27
Lietuvas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā	29
Aizsargājamās dabas teritorijas.....	29
Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana	31
Plānu ieviešana un aktualizācija	34

Summary

The report "Overview on site management planning and implementation in other EU member states" has been prepared within the LIFE Integrated Project: Optimising the Governance and Management of the Natura 2000 Protected Areas Network in Latvia LIFE19 IPE/LV/000010, Action A.4 and E.2.1. The action A.4. aims at improvement of site management planning system in Latvia by critical evaluation of the current system incl. national regulation, providing legal basis and feasibility of the changes. The Action E.2. facilitates experience exchange. The report was prepared to summarize experience in protected area management in 5 EU countries – Estonia, France, Finland, Czech Republic, and Lithuania. On 08/09/2021 MoEPRD organized a webinar "Natura 2000 sites management planning process – experience exchange on improving the management of Natura 2000 network" with representatives from Finland, Slovenia, Lithuania, Czech Republic and Latvia. To some extent the report is based on the presentations given by the participants of the experience exchange event. The report can be updated once the experience exchange visit for stakeholders is organised, as foreseen in the Action E.2.1. The visit is being postponed due to the Covid-19 restrictions.

Partners involved in the Action E.2. and A.4. are Ministry of Environmental Protection and Regional Development and Nature Conservation Agency.

Lai sagatavotu ziņojumu izmantota informācija, kas iegūta pieredzes apmaiņas vebinārā "Natura 2000 sites management planning process – experience exchange on improving the management of Natura 2000 network", kas rīkots projektā LatViaNature 2021.gada 8.septembrī.

Projekts "Natura 2000 aizsargājamo teritoriju pārvaldības un apsaimniekošanas optimizācija" (LIFE19 IPE/LV/000010 LIFE-IP LatViaNature) tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un VRAA finansiālu atbalstu.

Informācija atspoguļo tikai projekta LIFE IP LatViaNature īstenotāju redzējumu, Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra nav atbildīga par šeit sniegtās informācijas iespējamo izmantojumu.

Dabaszinātņu pētījumu institūts

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

LATVIJAS VALSTS MEŽI
KOKSNE • STĀDI • ATPŪTA

Pasauls Dabas Fonds

sadarbībā ar

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE

HESPI VIDZEMES AUGSTSKOLA

Latvijas Lauksaimniecības universitāte

Igaunijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā

Aizsargājamās dabas teritorijas

Aizsargājamo dabas teritoriju veidi

Bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un apdraudēto sugu un biotopu labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai 18,8 % no Igaunijas sauszemes teritorijas ir aizsargājama. Kopumā Igaunijā ir 3496 aizsargājami dabas objekti, ieskaitot:

- ⇒ 6 nacionālos parkus (Lahemaa, Karula, Soomaa, Vilsandi, Matsalu un Alutaguse),
- ⇒ 231 dabas liegumu,
- ⇒ 156 ainavu aizsardzības teritorijas (dabas parkus),
- ⇒ 471 parku un mežaudzi,
- ⇒ 319 ierobežotas aizsardzības teritorijas,
- ⇒ 1633 sugu aizsardzības vietas,
- ⇒ 1076 individuāli aizsargātus dabas objektus,
- ⇒ 22 vietējo pašvaldību aizsargātus dabas objektus,
- ⇒ 38 aizsargājamus objektus ar novecojušiem aizsardzības noteikumiem.¹

Aptuveni 25 % aizsargājamo dabas teritoriju zemes pieder fiziskām personām, bet 71 % – valstij.

Aizsargājamās teritorijas ir iedalītas zonās, kur katrai no zonām ir savi aizsardzības noteikumi, kas pamatoti ar dabas vērtībām, kuras nepieciešams saglabāt.

Dabas rezervāta zonās cilvēku uzturēšanās ir aizliegta visa gada garumā, tās pārsvarā izveidotas zinātniskiem nolūkiem vietās, kur nav paredzamas tiešas cilvēku ietekmes.

Saglabāšanas zonas, kurās arī var tikt ierobežota cilvēku pārvietošanās, piemēram, putnu ligzdošanas laikā, tiek iedalītas divās daļās:

- ⇒ zonas, kur nepieciešama dabisko procesu saglabāšana, piemēram, augsto purvu un mežu biotopi,
- ⇒ zonas, kur dabas vērtību saglabāšanai nepieciešama to apsaimniekošana, piemēram, parkveida pļavas vai piejūras zālāji.

Ierobežotas apsaimniekošanas zonas tiek izveidotas tur, kur dabas vērtību aizsardzībai nav nepieciešami stingrāki ierobežojumi. Galvenā prasība ir ainavas aizsardzība un līdzsvarota apsaimniekošana. Ierobežotas apsaimniekošanas zonas kalpo arī kā savienojošas teritorijas starp stingrākas aizsardzības zonām.

Igaunijas *Natura 2000* tīklā iekļautas 66 teritorijas putnu aizsardzībai un vēl 542 aizsargājamas dabas teritorijas, bet to platības nereti pārklājas. 51,3 % no *Natura 2000* teritorijām ir izvietotas jūrā, Peipusa vai *Votsjarv* ezerā, bet 48,7 % atrodas sauszemes teritorijās. Kopumā *Natura 2000* teritorijas aizņem 16,6 % no Igaunijas teritorijas.

¹ Te un turpmāk [Kaitsealad](#)

Lai nodrošinātu *Natura 2000* tīklā iekļauto dabas vērtību aizsardzību, visām teritorijām, kurās ir plānojamas to aizsardzībai nepieciešamas aktivitātes, ir jāizstrādā apsaimniekošanas plāni.

Teritoriju pārvaldība, atbildīgās institūcijas

Par dabas aizsardzības politiku ir atbildīga Igaunijas **Vides ministrija** (no angļu valodas – *Ministry of Environment*).

Vides pārvalde (no angļu un igauņu valodas – *Environmental Board, Keskkonnaamet*), kas nesēn apvienota ar vides inspekciju, ir aizsargājamo dabas objektu administratīvā (pārvaldes) iestāde, kas atbildīga par aizsardzības noteikumu sagatavošanu, apsaimniekošanas plānu izstrādi, sugu un biotopu aizsardzības plānu izstrādi, dabas izglītību, informēšanu par normatīvajiem aktiem. Vides pārvalde ir atbildīga par teritoriju aizsardzības un apsaimniekošanas plānu (no angļu un igauņu valodas – *conservation management plan, Kaitsekorralduskav*) sagatavošanu. Plānu apstiprina pārvaldes direktors.

Vides aģentūra (no angļu un igauņu valodas – *Environmental Agency, Keskkonnaagentuur*) ir atbildīga par monitoringu, dabas aizsardzības datu savākšanu un analīzi. Tā uztur EELIS (no igauņu valodas – *Eesti Looduse Infosüsteemi* – Igaunijas dabas informācijas sistēma), kurā kopš 1999. gada tiek apkopota informācija dabas informācijas pārskatu, statistiskās analīzes, skaidrojošu rakstu veidā, informācija tiek atjaunota divas reizes gadā.

Zemes pārvalde (MAA-AMET, *Land Board*) ir atbildīga par publiskās ģeoinformācijas uzturēšanu un publicēšanu, t.sk. pieejama arī ĪADT robežu un zonu ģeotelpiskā informācija.

Valsts mežu apsaimniekotājs (no igauņu valodas – *Riigimetsa Majandamise Keskus, RMK*) ir atbildīgs par dabas aizsardzībai nepieciešamu apsaimniekošanu un apmeklētāju monitoringu valsts zemēs.²

Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana

Plānu veidi, to izstrādes mērķis, uzdevumi un saturs, darbības ilgums, juridiskais saistošums

Plāna sagatavošanas galvenais mērķis ir izveidot rīcības plānu aizsargājamās dabas teritorijas galveno vērtību labvēlīga stāvokļa nodrošināšanai; plānam jābūt izdiskutētam un apspriestam ar interešu grupām. Līdzīgi kā stratēģiskajos plānos (sugu un biotopu aizsardzības plāni), plāna vispārējā daļa ietver pamatinformāciju. Plāns sniedz dabas objekta vispārīgu raksturojumu un tā vērtību aprakstu, kā arī izceļ svarīgākos vides faktoros un to ietekmi uz dabas objektu, nosaka aizsardzības mērķus un to sasniegšanai nepieciešamos pasākumus, to prioritāro secību, laika grafiku un finansējuma apjomu. Atkarībā no teritorijas rakstura, plāns tiek

² *Kaja Lotman*, Igaunijas Vides pārvaldes Dabas izmantošanas departamenta padomnieces, prezentācija 18.05.2021. seminārā "Purva korpju pārgājienu ietekmes vērtēšana purvos – Igaunijas pieredze"

sagatavots 3–10 gadiem. Visām teritorijām plāni bija jāsagatavo līdz 2020. gadam; 2015. gadā Igaunijā bija izstrādāti 339 plāni.³ 2021. gadā ir 420 spēkā esoši plāni.⁴

Igaunijā ir izdoti 20.10.2009. valdības noteikumi Nr. 60 “Apsaimniekošanas plāna sagatavošanas un apstiprināšanas kārtība un apsaimniekošanas plāna apstiprinātāja iecelšana” (no igauņu valodas – *Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine*, turpmāk – Plānu noteikumi), kuros teikts, ka, ja ekosistēma ir stabila, nav antropogēnu aktivitāšu, nav nepieciešama aktīva apsaimniekošana, tad plāna periods ir 10 gadi. Ja ir dinamiskas ekosistēmas, sociāli-ekonomiskas izmaiņas, cilvēku aktivitātes, un nepieciešama aktīva apsaimniekošana, plāna darbības laiks ir saīsināms līdz pat 3 gadiem.

Plānu noteikumos ieteikts izstrādāt vienu plānu vairākām tuvu esošām aizsargājamām teritorijām.

Saskaņā ar Plānu noteikumiem apsaimniekošanas plānā jāiekļauj:

1) aizsargājamās teritorijas vispārīgs apraksts (aizsardzības kārtība, aizsardzības mērķis, starptautiskais statuss, zemes izmantošana, interešu grupas, teritorijā veiktā valsts monitoringa apraksts, ieskaitot pētāmos objektus un monitoringa intervālus);

2) teritorijā esošo dabas vērtību apraksts (katras mērķa sugas un biotopa stāvokļa novērtējums), uz vērtību pamatoti izmērāmi saglabāšanas mērķi, sagaidāmie rezultāti līdz saglabāšanas pārvaldības perioda beigām, kā arī ilgtermiņa – uz 30 gadiem, lai sasniegtu labvēlīgu sugu un biotopu aizsardzības stāvokli;

3) galvenie vērtības ietekmējošie faktori (gan labvēlīgie faktori, gan draudi), nepieciešamie aizsardzības pasākumi un katra pasākuma īstenošanas paredzamais rezultāts;

4) to apsaimniekošanas pasākumu saraksts, kuru mērķis ir pamata vērtību (kvalificējošo sugu un biotopu) saglabāšana, atjaunošana un ieviešana, pie kam katrai darbībai nosaka darbības apjomu, darba veikšanas vietu un aptuvenās izmaksas.

Plānu noteikumos norādītas aizsargājamās teritorijas, kurām prioritāri izstrādājami plāni:

1) nacionālie parki,

2) *Natura 2000* vietas, kur nepieciešama apsaimniekošana, bez tās ir apdraudēta mērķu sasniegšana,

4) teritorijas ar dažādām interešu grupām un lielu antropogēno slodzi,

5) teritorijas, kurām nepieciešama speciāla apsaimniekošana.

Aizsargājamās teritorijas individuālie noteikumi tiek izstrādāti atsevišķi no plāna; noteikumus apstiprina valdība. Apskatītajos piemēros noteikumi apstiprināti 1-2 gadus pirms plāna apstiprināšanas. Teritorijas apsaimniekotājs ir noteikts valdības noteikumos. Noteikumi tiek pievienoti plāna pielikumā.

Plānā noteiktas rīcības, atbildīgās personas, finansējums.

³ https://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/elk2015_eng.pdf

⁴ EELIS (Eesti Looduse Infosüsteemi) informācija

Turpmāk aplūkoti daži plānu piemēri, kas atrodami EELIS. Apskatītajos piemēros plāns bija izstrādāts 10 gadu periodam.

Ainjas ainavu aizsardzības teritorijas apsaimniekošanas plāns (no igauņu valodas – Ainja maastikukaitseala kaitsekorralduskava) izstrādāts 2020.-2029. gadam, Vides pārvaldes ģenerāldirektors plānu apstiprinājis 2020. gada 15. aprīlī. Teritorijas mērķis ir ainavas aizsardzība, tā nav *Natura 2000* teritorija.

Plāna saturs:

1) vispārēja informācija: teritorijas apraksts, zemes izmantošana, interešu grupas, aizsardzības režīms un vēsture, izpēte (valsts monitorings, nepieciešamās inventarizācijas, izpētes un monitorings);

2) vērtības un aizsardzības mērķi: sugas un biotopi, mežaudzes, ainava;

3) ainavas aizsardzības vērtības un apmeklētāju plūsmas; apmeklētāju infrastruktūra;

4) iepriekšējā apsaimniekošanas plāna ieviešanas analīze;

5) ieteiktās apsaimniekošanas aktivitātes un budžets: pasākumu apraksts, tabula “Plānotās apsaimniekošanas aktivitātes, budžets un laika grafiks”: pasākuma nosaukums, tips, izpildītājs, prioritāte, izmaksas – katram ieviešanas gadam sava ailīte, summa. Apsaimniekošanas pasākumu grupas: 1 – inventarizācija, monitorings, pētījumi, 2 – uzturēšana un atjaunošana, 3 – tūrisma infrastruktūra, 4 – prasības, noteikumi (plāna pārskatīšana);

6) plāna ieviešanas monitorings, tabulā: vērtība, indikators, kritērijs, rezultāts, piezīmes.

Plāna pielikumā pievienoti valdības 2019. gada 14. novembra noteikumi Nr.89, kuros noteikts teritorijas mērķis, apsaimniekotājs, zonējums, atļautās un aizliegtās darbības u.c.

Haavakannu dabas lieguma apsaimniekošanas plāns (no igauņu valodas – *Haavakannu looduskaitseala (Haavakannu loodusala) kaitsekorralduskava*) izstrādāts 2021.-2030. gadam, plānu 2020. gada 28. augustā ir apstiprinājis Vides pārvaldes ģenerāldirektors. Dabas liegums ir *Natura 2000* teritorija.

Plāna saturs:

1) vispārēja informācija: teritorijas apraksts, zemes izmantošana, interešu grupas, aizsardzības režīms un vēsture, izpēte (izpētes vēsture, valsts monitorings, nepieciešamās inventarizācijas, izpētes un monitorings);

2) vērtības un aizsardzības mērķi: sugu un biotopu apraksti un aprēķini: platības, populāciju lielums, ilgtermiņa un plāna perioda aizsardzības mērķi, ietekmes;

3) apmeklēšanas kārtība, apmeklētāju informēšana;

4) ieteiktās apsaimniekošanas aktivitātes un budžets: eksperta ieteikumi dzīvotņu apsaimniekošanai, pasākumu apraksti, rīcību plāns – tabula “Plānotās apsaimniekošanas

aktivitātes, budžets un laika grafiks”: pasākuma nosaukums, tips, izpildītājs, prioritāte, ieviešana – katram ieviešanas gads atzīmēts ar “x”. Apsaimniekošanas pasākumu grupas: 1 – inventarizācija, monitorings, pētījumi, 2 – uzturēšana un atjaunošana, 3 – tūrisma infrastruktūra, 4 – plāna novērtējums tā perioda vidusposmā, plāna pārskatīšana);

5) plāna ieviešanas monitorings, tabula: vērtība, indikators, kritērijs, rezultāts, piezīmes.

Plāna pielikumā:

⇒ valdības 2018. gada 13. decembra noteikumi Nr.118.:

- teritorijas izveidošanas mērķis (biotopu veidi un sugas);
- robežas un zonējums; atsauce uz Dabas aizsardzības likumu;
- noteikumi apmeklētājiem visā teritorijā un katrā zonā, kas formulēti kā atļautās darbības: uzturēšanās, teltis un uguns kuri, transportlīdzekļi, medības;
- bez Vides pārvaldes atļaujas aizliegtās darbības zemes izmantošanā, visā teritorijā un katrā zonā;
- nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi katrā zonā.

⇒ Vērtību kopsavilkuma tabula;

⇒ Informācijas zīmes;

⇒ Sabiedriskās apspriešanas protokols (iepriekšējā plāna izstrādes laikā 09.12.2010.);

⇒ Ugunsdrošība un dabisko traucējumu novēršana;

⇒ Fotoattēli.

Plānu izstrādes procedūra, sabiedrības iesaiste

Par apsaimniekošanas plānu izstrādi atbildīgā institūcija ir Vides pārvalde, kas izstrādā plānu, ja nepieciešams, pieaicinot ekspertus.

Vides pārvalde nosaka plāna sagatavošanas laika grafiku, plāno darbības ilgumu, plāno RMK un citu interešu grupu iesaisti. Paziņojumu par uzsākšanu publicē pārvaldes mājaslapā.

Plānu apstiprina Vides pārvaldes direktors. Paziņojumu par apstiprināšanu publicē 10 dienu laikā pārvaldes mājaslapā. Vides ministrija nodrošina kontroli par plānu izstrādi.

Plāna sagatavošana ir publisks process, un sagatavošanā tiek iesaistīta vietējā sabiedrība un interešu grupas, kas saistītas ar šo jomu.⁵

Apskatītajos plānu piemēros (skat. iepriekš) ir norādītas interešu grupas un to intereses par teritoriju. Sabiedriskās apspriešanas process (informācijas izplatīšana, sanāksmju protokoli, saņemtie priekšlikumi u.tml.) plānā netiek atspoguļots. Vienā no plānu piemēriem pielikumā bija pievienots sanāksmes protokols no iepriekšējā plāna izstrādes laika.

⁵ https://www.keskkonnaagentuur.ee/sites/default/files/elk2015_eng.pdf

Natura 2000 teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķu iekļaušana plānos

Plānā ir aprakstīta katra no Biotopu direktīvas pielikumos iekļautajām sugām, kas sastopama teritorijā – tai noteikti ilgtermiņa un plāna darbības laika mērķi, apsaimniekošanas pasākumi un to monitorings.

Ģeogrāfisko informācijas sistēmu izmantošana plānošanā

Plānam ir pievienotas kartes, kas sagatavotas digitāli, bet plānu izstrādei speciālas GIS sistēmas nav.

Vides aģentūras informācijas sistēmā EELIS ([EELIS Infoleht](#)) ir atrodama informācija par aizsargājamām teritorijām un tām izstrādātajiem apsaimniekošanas plāniem. Informācija sagatavota datubāzes formātā.

Vides pārvaldes mājaslapā ir atrodama interaktīva karte (<https://kaitsealad.ee/en/protected-areas>) kur attēlotas visas aizsargājamās teritorijas, bet tikai kā punkti. Šajā mājaslapā iespējams iegūt arī katras teritorijas aprakstu, informāciju apmeklētājiem un robežu shēmu.

Zemes pārvaldes uzturētā sistēmā (no angļu un igauņu valodas – *Estonian Nature Information System, Looduskaitse, Natura 2000*, <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/looduskaitse>) interaktīvas kartes veidā ir redzamas aizsargājamo teritoriju robežas, zonējums, Natura 2000 teritorijas, sugas, biotopi, pārvietošanās ierobežojumi u.c. Informācijas par plānotajiem apsaimniekošanas pasākumiem šajā sistēmā nav.

Ir vairākas vietnes, kur mobilās aplikācijas veidā ir pieejama informācija aizsargājamo teritoriju apmeklētājiem:

- 1) dabas monitoringa aplikācija: <https://va.keskkonnainfo.ee/default.aspx?id=2;-1269055235;est;lvadb> (līdzīga aplikācijai “Dabas dati”, ir redzamas teritoriju robežas un apmeklētājiem liegtās zonas);
- 2) RMK mobilā aplikācija: <https://rmk.ee/organisatsioon/rmk-mobiilirakendus> (RMK objekti, apraksti, foto, navigācija uz objektiem, dabas taku apraksti, virzieni, saite uz meža darbu karti, pamatkartes, ĪADT robežas).

Plānu ieviešana un aktualizācija

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana

Valstij piederošajās zemēs aizsargājamās teritorijas apsaimnieko RMK. RMK ir atbildīga arī par informācijas zīmju un norāžu uzstādīšanu.

Nepieciešamais finansējums, ja pasākums nav valsts iestāžu kompetences daļa, norādīts plāna rīcību sadaļā.

Apsaimniekošanas prioritātes saskaņā ar Plānu noteikumiem nosaka plānā:

1) pirmā prioritāte – būtiska aktivitāte, bez kuras aizsardzības mērķu sasniegšana plānotajā periodā nav iespējama, darbība, kuras mērķis ir vērtību saglabāšana un funkciju riska faktora novēršana; darbības, kas nepieciešamas, lai novērtētu apsaimniekošanas efektivitāti;

2) otrā prioritāte – nepieciešamās darbības, kuru mērķis ir vērtību atjaunošana, to eksponēšana un iespējamo riska faktoru novēršana;

3) trešā prioritāte – ieteicamā darbība, proti, darbība, kas netieši veicina vērtību saglabāšanu un atjaunošanu un riska faktoru novēršanu.

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Plānu noteikumos teikts, ka plāna efektivitāti izvērtē plāna perioda beigās – Vides pārvalde novērtē, vai ir sasniegti mērķi, izmantojot plānā norādītos indikatorus. Ja plāns ir garāks par 5 gadiem, tad jāveic vidēja termiņa novērtējums. Novērtējums jāņem vērā, izstrādājot jaunu plānu.

Apskatītajā piemērā (skat. iepriekš) plāna pēdējā nodaļā ir norādīti kritēriji plāna ieviešanas efektivitātes kontrolei. Rīcību tabulā ir norādīts nepieciešamais monitorings un tā veicējs, kā arī kā pasākums – plāna vidēja termiņa (5. gadā) un gala termiņa (10. gadā) novērtējums.

Plānu aktualizācija

Pēc plāna darbības termiņa beigām tiek izstrādāts jauns plāns, ņemot vērā iepriekšējā plāna novērtējumu. Ja plāna darbības termiņš ir ilgāks par 5 gadiem, tad ir jāveic vidēja termiņa novērtējums.

Francijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā

Aizsargājamās dabas teritorijas

Aizsargājamo dabas teritoriju veidi

Francija, atšķirībā no daudzām citām valstīm, nekad nav pieņēmusi īpašu tiesību aktu, kas reglamentē aizsargājamās dabas teritorijas vai to kategorijas. Tomēr definīciju trūkums nav kavējis izveidot ļoti plašu aizsargājamo dabas teritoriju klāstu ar atšķirīgu juridisko statusu. Francijas aizsargājamās teritorijas nevar tieši saistīt ar IUCN kategorijām, jo Francijas tiesību akti ir elastīgi zonējuma un aizsardzības režīma noteikšanā. Aizsargājamo dabas teritoriju reglamentējošie noteikumi ir iekļauti dažādu jomu tiesību aktos: vides, meža, teritoriju plānošanas.

Plašākā aizsargājamo teritoriju grupa Francijā ir nacionālie parki, jūras dabas parki, nacionālie un reģionālie dabas liegumi. Aizsargājamās ir arī Jūras un ezeru krastu aģentūras klasificētas un reģistrētas vietas, aizsargājami biotopi, kā arī reģionālie parki, kur apvienoti vides un teritorijas plānošanas tiesību akti. Minētās teritorijas ietekmē arī mežsaimniecību un pilsētplānošanu regulējošie tiesību akti. 2000. gadā Francijas aizsargājamo teritoriju tiesiskais regulējums tika konsolidēts Vides kodeksā, tomēr joprojām dažu veidu aizsargājamās teritorijas var izveidot, pamatojoties uz Zemes plānošanas kodeksu vai Mežsaimniecības kodeksu.⁶

Pēc jaunākajiem datiem Francijā ir 1766 *Natura 2000* teritorijas, to skaitā 212 jūras teritorijas. Tās klāj aptuveni 12,9 % no Francijas sauszemes teritorijas (aptuveni 7 miljoni ha, neskaitot aizjūras teritorijas). *Natura 2000* tīkla atbalstā ir iesaistījušās 13 128 pašvaldības. *Natura 2000* teritorijas Francijā ir izveidotas 130 dabisko dzīvotņu veidu (Biotopu direktīvas I pielikums), 94 dzīvnieku un 63 augu sugu (Biotopu direktīvas II pielikums), kā arī 132 putnu sugu (Putnu direktīvas I pielikums) aizsardzībai.⁷

Vairāk nekā $\frac{3}{4}$ *Natura 2000* teritoriju ir arī cits aizsardzības statuss, piemēram puse no nacionālo parku platības ir iekļauta *Natura 2000* tīklā.

Teritoriju pārvaldība, atbildīgās institūcijas

Natura 2000 teritoriju apsaimniekošana tiek organizēta reģionālā līmenī, izstrādājot apsaimniekošanas plānus un organizējot to uzraudzības grupas, kas darbojas ne tikai plāna izstrādes, bet arī tā ieviešanas laikā. Galvenā loma *Natura 2000* teritoriju apsaimniekošanā ir pašvaldībām. Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana ir brīvprātīga, bet plānu un projektu ietekmes uz *Natura 2000* teritoriju novērtējums ir obligāts.

Ekoloģiskās un iekļaujošās pārejas ministrija nodarbojas ar stratēģiskiem bioloģiskās daudzveidības un aizsargājamo dabas teritoriju jautājumiem.

⁶Armelle Guignier*Michel Prieur Legal Framework for Protected Areas: France [france_en.pdf \(iucn.org\)](#)

⁷ [What is Natura 2000? | Natura 2000, European Natura 2000 network | Ministry of Ecological Transition \(ecologie.gouv.fr\)](#)

Francijas Bioloģiskās daudzveidības aģentūra nodarbojas ar informācijas apkopošanu par *Natura 2000* teritorijām, par sugu un biotopu aizsardzības stāvokli.⁸

Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana

Plānu veidi, to izstrādes mērķis, uzdevumi un saturs, darbības ilgums, juridiskais saistošums

Aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas plāns tiek saukts par mērķu dokumentu (no franču valodas – *Document d'objectifs Natura 2000*, turpmāk – DOCOB), kura saturs un izstrādes procedūra ir reglamentēta Vides kodeksā un aprakstīta vadlīnijās. Galvenā vērība DOCOB tiek pievērsta aizsardzības mērķiem un apsaimniekošanas pasākumiem.⁹ Francijā plānu izstrādes process sācies 2000. gadā un daudzās teritorijās apsaimniekošanas plāni šobrīd ir izstrādāti.¹⁰

DOCOB saturs:

- ⇒ Sākuma daļa ar titullapu, ievadu, izstrādātāju sarakstu, *Natura 2000* teritorijas pasi;
- ⇒ Galvenā daļa – 17 tabulas;
- ⇒ Katrai tabulai ir stingri noteikts nosaukums un saturs, vadlīnijās noteikti kolonnu nosaukumi un aprakstīts, kā tās aizpildāmas, bet ierakstu (rindu) skaits atkarīgs no katras teritorijas specifikas;
- ⇒ Katrai ailei jābūt aizpildītai, ir pieļaujams rakstīt “nav datu” vai “nav attiecināms”;
- ⇒ Aiz katras tabulas pievieno brīvas formas skaidrojumu vai kopsavilkumu par tabulā svarīgāko, kopsavilkumu tālāk var izmantot sabiedrības informēšanai. Tā sagatavošanas mērķis ir radīt sabiedrības interesi un izpratni par atbilstošu sugu un biotopu apsaimniekošanu.

DOCOB iekļauto tabulu nosaukumi un saturs:

Vispārējie dati:

1. tabula. Administratīvie dati (pašvaldības, iedzīvotāji, ĪADT u.c.).
2. tabula. Zemes īpašumi (mazām teritorijām – katrs īpašums, lielām: valsts, pašvaldības, privāti).
3. tabula. Zemes izmantošanas veidi (lauksaimniecība, mežsaimniecība u.c.).
4. tabula. Galvenie abiotiskie dati (ģeoloģija, hidroloģija, klimats, augsnes reljefs, hidrogrāfija u.c.).

⁸ | [Environmental Code Natura 2000, Diapositive 1 \(europa.eu\)](#), [Code de l'environnement - Légifrance \(legifrance.gouv.fr\)](#)

⁹ Te un turpmāk [Guide méthodologique d'élaboration des Documents d'objectifs Natura 2000 | Natura 2000](#)

¹⁰ Irene Bouwmaa, Raoul Beunenb, Duncan Liefferinkc. *Natura 2000 management plans in France and the Netherlands: Carrots, sticks, sermons and different problems*. *Journal for Nature Conservation* 46 (2018) 56-65

Dabas dati:

5. tabula. Ekosistēmas/biotopu grupas (meži, zālāji, urbānas teritorijas, infrastruktūra u.c. – stāvoklis, ietekmes, saistība ar ES sugām un biotopiem).

6. tabula. Aizsargājamās sugas un biotopi (ne tie, kuriem teritorija izveidota).

7. tabula. ES aizsargājamās sugas un biotopi (platība, struktūras un funkcijas, stāvoklis pēc inventarizācijas, stāvoklis bioģeogrāfiskajā reģionā (turpmāk BGR).

8. tabula. Biotopu direktīvas II pielikuma sugas (populācija, struktūras un funkcijas, sugas dzīvotne, stāvoklis pēc inventarizācijas, stāvoklis BGR).

9. tabula. Putnu direktīvas I pielikuma sugas (populācija, struktūras un funkcijas, sugas dzīvotne, stāvoklis pēc inventarizācijas).

Mērķi un pasākumi:

10. tabula. Ilgtspējīgas attīstības mērķi, kas saistīti ar sugām un biotopiem un cilvēku darbību (prioritizēti ilgtspējīgas attīstības mērķi, īstermiņa mērķi, pasākumu veidi, ES sugas un biotopi, zemes izmantošana, piemēram, lauksaimniecība, atbilstība esošajām programmām, plānošanas dokumentiem).

11. tabula. Transversāli jautājumi/mērķi (ilgtspējīgas attīstības mērķi, īstermiņa mērķi, ES sugas un biotopi, zemes izmantošana (piemēram, lauksaimniecība), finansējums).

12. tabula. Ilgtspējīgas attīstības mērķu kopsavilkums (apsaimniekošanas vienība, ilgtspējīgas attīstības mērķis, prioritāte, mērķa tips: aizsargāt, kopt, atjaunot, komunicēt).

13. tabula. Apsaimniekošanas pasākumi (pasākuma nosaukums, ilgtermiņa un īstermiņa mērķis, joma, uz kuru attiecas pasākums, apraksts, iespējamais ieviešams un veicējs, laiks).

Monitorings:

14. tabula. Apsaimniekošanas pasākumu monitorings (pasākuma nosaukums (13. tab.), mērķi (10., 11., 12.tab.), pasākuma īss apraksts, sasniegšanas indikators, paskaidrojumi par pasākumu vai monitoringu, ieviešanas uzlabošanas iespējas).

15. tabula. Biotopu apsaimniekošanas monitorings (biotopa nosaukums, kods, sākotnējā platība, platības izmaiņas, struktūras un funkciju izmaiņas, izmaiņas aizsardzības stāvoklī).

16. tabula. Direktīvas sugu dzīvotņu apsaimniekošanas monitorings (sugas nosaukums, kods, sākotnējais populācijas lielums, populācijas izmaiņas, struktūras un funkciju izmaiņas, izmaiņas aizsardzības stāvoklī).

17. tabula. Putnu sugu dzīvotņu apsaimniekošanas monitorings (sugas nosaukums, kods, sākotnējais populācijas lielums, populācijas izmaiņas, struktūras un funkciju izmaiņas, izmaiņas aizsardzības stāvoklī).

DOCOB nav juridiski saistošs, bet pēc tā apstiprināšanas zemes īpašnieki var slēgt līgumus par pasākumu ieviešanu vismaz uz 5 gadiem, tam ir paredzēts finansējums (subsīdijas vai maksājumi par ha), vai arī pievienoties brīvprātīgai hartai.

Plānu izstrādes procedūra, sabiedrības iesaiste

Atbildīgais par DOCOB izstrādi ir departamenta prefekts (pašvaldības vadītājs). Ar prefekta dekrētu tiek izveidota uzraudzības (grupa no franču valodas – *Comité de Pilotage*, turpmāk – COPIL). COPIL sastāvā ir valsts un pašvaldību institūcijas, kā arī zemes un telpu/ēku īpašnieki un lietotāji, uzņēmēji. COPIL vada pašvaldības pārstāvis.

COPIL ir atbildīgs par plāna izstrādi, apstiprināšanu, monitoringu un ieviešanu. DOCOB izstrādes laikā tiek organizētas vairākas COPIL sanāksmes. Apskatītajā piemērā (DOCOB "Vallée de la Bresle" – 2008) plāns tika izstrādāts laikā no 2005. līdz 2008. gadam, bija 10 COPIL sanāksmes, vēl vairākas darba grupas: meža, zālāju un ūdens biotopiem, apsaimniekošanas pasākumu apspriešanai, lauksaimniecības pasākumiem.

Natura 2000 teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķu iekļaušana plānos

Sugu un biotopu vietu līmeņa aizsardzības mērķi ir viena no galvenajām DOCOB daļām, bez tiem nav iespējama tālākā plānošana.

Plānu ieviešana un aktualizācija

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana

Apsaimniekošana ir teritorijas zemes īpašnieku, lietotāju un citu organizāciju un institūciju ziņā, tā ir brīvprātīga vai tiek veikta, slēdzot līgumu. Lai novērstu bioloģiskās daudzveidības zudumus, COPIL definē aizsardzības mērķus un apsaimniekošanas pasākumus, kuri pēc tam tiek ieviesti, noslēdzot līgumus un piesaistot ES līdzfinansējumu. Līgumi par lauksaimniecības zemju apsaimniekošanu bioloģiskajai daudzveidībai tiek slēgti ar lauksaimniekiem, bet pārējos (ne ar lauksaimniecības zemju apsaimniekošanu saistītos) *Natura 2000* līgumus ievieš pašvaldības (44 %), asociācijas (28 %), indivīdi (16 %), valsts institūcijas (9 %), uzņēmumi (3 %). Laikā no 2007. līdz 2013. gadam teritoriju apsaimniekošanā ieguldīti 150 miljoni eiro, t.sk. 40 % no tā ir ES fondu līdzfinansējums.

Katras *Natura 2000* teritorijas DOCOB un līgumiskās un brīvprātīgās politikas sastāvdaļa ir līgumi un hartas. Līgums paredz finansiālu kompensāciju, bet hartā tā nav paredzēta. *Natura 2000* teritoriju potenciālie apsaimniekotāji tiek aicināti pievienoties līgumiem vai hartām. Visu informāciju par līgumiem un hartām var saņemt Reģionālajā vides, plānošanas un mājokļu direktorātā tā departamenta direktorātā, kurā atrodas *Natura 2000* teritorija.¹¹

¹¹ [What is Natura 2000? | Natura 2000](#)

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešanas un efektivitātes monitoringam ir veltīta DOCOB pēdējā sadaļa. Monitorings tiek veikts, pamatojoties uz plānā paredzēto laika periodu, izpildītāju, finansējumu.

Francijas plānos galvenokārt iekļauti apsaimniekošanas pasākumi, kurus var veikt viens ieviesējs un kuriem ir pieejams valsts finansējums. Ierobežojošo pasākumu apjoms ir neliels. Ierobežojumi tiek iekļauti tikai tad, ja par tiem ir paredzēta finansiāla kompensācija. Galvenais uzsvars tiek likts uz finanšu instrumentiem, ierobežojumi *Natura 2000* teritoriju pārvaldībā un apsaimniekošanā nav noteicošie. Ir notikusi pārvaldības instrumentu maiņa no ierobežojošiem uz atbalstu piedāvājošiem pasākumiem.

Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanas plāni ir kļuvuši par platformu, kur tiek izstrādāti nepieciešamie proaktīvie pasākumi, iesaistot to apspriešanā ieinteresētās puses, un meklējot organizētas iespējas šo pasākumu finansēšanai. Tomēr apsaimniekošanas plānu ieviešana ir atkarīga no to mijiedarbības ar citām politikas jomām un no finanšu resursu pieejamības. Turpmāk jāvērtē, cik lielā mērā tāda teritoriju pārvaldība, kas pārsvarā balstās uz brīvprātīgiem pasākumiem ar finansiālu atbalstu, spēs nodrošināt pietiekamu aizsardzību sugām un biotopiem un novērst dzīvotņu aizsardzības stāvokļa turpmāku pasliktināšanos. Ja būtu nepieciešama pāreja atpakaļ no pasākumiem ar finansiālu atbalstu pie ierobežojošiem pasākumiem, tad būtu nepieciešams ievērojami pastiprināt valsts diktētus ierobežojumus. Apsaimniekošanas plāni, kas tiek izstrādāti lokālā līmenī, nevar atrisināt sarežģītas problēmas, piemēram, slāpekļa uzkrāšanos ekosistēmās. Lēmumu pieņēmēji apsaimniekošanas plānos nevēlas ieviest ierobežojumus, lai novērstu aizsargājamo biotopu turpmāku stāvokļa pasliktināšanos, jo sevišķi, ja tam nav pieejams finansējums. *Natura 2000* teritoriju aizsardzībā nepieciešams risināt arī sarežģītas problēmas, kas saistītas ar dabas sistēmu pārveidošanu, piesārņojumu un tā saistību ar lauksaimniecības praksi, jo tie ir galvenie draudi *Natura 2000* sugām un biotopiem ES mērogā.¹²

¹² Irene Bouwmaa, Raoul Beunenb, Duncan Liefferinkc. *Natura 2000 management plans in France and the Netherlands: Carrots, sticks, sermons and different problems.* Journal for Nature Conservation 46 (2018) 56-65

Čehijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā

Aizsargājamās dabas teritorijas

Aizsargājamo dabas teritoriju veidi

Aizsargājamās dabas teritorijas Čehijā tiek iedalītas sešās kategorijās:

- ⇒ nacionālie parki,
- ⇒ aizsargājamie ainavu apvidi,
- ⇒ nacionālie dabas rezervāti,
- ⇒ dabas rezervāti,
- ⇒ nacionālie dabas pieminekļi un
- ⇒ dabas pieminekļi.

Čehijā ir četri nacionālie parki, 26 aizsargājamie ainavu apvidi, un 2639 mazākas teritorijas ((nacionālie) dabas rezervāti un (nacionālie) dabas pieminekļi).

Natura 2000 teritorijas aizņem 21,87% no valsts teritorijas. Izveidota 41 īpašās aizsardzības teritorija putnu sugām (SPA) un 1113 īpašās aizsardzības teritorijas biotopiem/sugām (SCI, SAC)¹³.

75% no *Natura 2000* teritorijām pārklājas ar nacionālas nozīmes aizsargājamām teritorijām.

Teritoriju pārvaldība, atbildīgās institūcijas

Teritoriju pārvaldība Čehijā ir dalīta un atkarīga no aizsargājamās dabas teritorijas veida. Aptuveni 2/3 teritoriju (pēc platības) apsaimnieko Čehijas dabas aizsardzības pārvalde¹⁴ vai tās pakļautībā veidotas reģionālo parku administrācijas. Čehijas dabas aizsardzības pārvalde apsaimnieko tās teritorijas, kas reizē ir gan *Natura 2000* teritorijas, gan nacionālas nozīmes aizsargājamās teritorijas, t.sk., 24 aizsargājamo ainavu apvidus, un apmēram 800 dažādas citu kategoriju teritorijas. Daļai no šīm teritorijām ir izveidotas reģionālo parku administrācijas.

Aptuveni 1/3 no aizsargājamajām teritorijām (pēc platības) apsaimnieko citas reģionālas institūcijas. Šīs ir *Natura 2000* teritorijas, kas nepārklājas ar nacionālas nozīmes aizsargājamām teritorijām, vai ir reģionālas nozīmes dabas rezervāti un dabas pieminekļi. Salīdzinoši nelielu daļu (53 035 ha) apsaimnieko reģionālās militārās institūcijas.

¹³ https://www.mzp.cz/en/natura_2000_network

¹⁴ <https://www.ochranaprirody.cz/en/>

Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana

Plānu veidi, to izstrādes mērķis, uzdevumi un saturs, darbības ilgums, juridiskais saistošums

Visām aizsargājamajām teritorijām Čehijā ir jāizstrādā dabas aizsardzības plāni. Atkarībā no teritorijas veida, tiek noteikts kāda veida plāns ir jāizstrādā.

- ⇒ Teritorijām, kas nav *Natura 2000* teritorijas, izstrādājams dabas aizsardzības plāns, kas tiek piemērots teritorijas veidam (turpmāk šajā nodaļā – dabas aizsardzības plāns). Lielām aizsargājamām teritorijām parasti plāni ir vispārīgāki, mazajām – detalizētāki;
- ⇒ visām *Natura 2000* teritorijām ir jāizstrādā īpašs dabas aizsardzības plāns, saukts par SDO, jeb rekomendēto saglabāšanas pasākumu plāns (turpmāk – SDO).

Tādējādi var būt situācijas, kad *Natura 2000* teritorijai vienlaicīgi ir spēkā gan SDO, gan dabas aizsardzības plāns. Būtiskākā atšķirība ir tā, ka *Natura 2000* teritoriju SDO tiek veidots galvenokārt *Natura 2000* teritoriju kvalificējošām sugām, un tajā ir izstrādāti ilgtermiņa *Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķi un pasākumi.

Atšķirības starp plāniem norādītas tabulā zemāk:

	<i>Dabas aizsardzības plāns</i>	<i>SDO plāns</i>
Kam veidots?	Aizsargājama teritorija	<i>Natura 2000</i> teritorija
Uzsvari	Atkarībā no konkrētās teritorijas	Plāns tikai sugām/ biotopiem, kam <i>Natura 2000</i> veidota
Darbības ilgums	Izstrādāts uz 10-15 gadiem	Darbības ilgums netiek noteikts
Izstrādātājs	Institūcija, kas pārvalda aizsargājamo teritoriju (bieži tiek veikts iepirkums ārējiem ekspertiem)	Čehijas dabas aizsardzības pārvalde, plānu apstiprina Čehijas vides ministrija
Process	Sabiedriskā apspriešana ir obligāta	Konsultācijas nav obligātas (bet dabas aizsardzības pārvalde tās veic)

Abu veidu plāni ir apstiprināti brīdī, kad tie tiek ievietoti un ir publiski pieejami vietnē: <https://drusop.nature.cz/portal/>. Vietnē iespējams iepazīties arī ar abu veidu plānu piemēriem.

Dabas aizsardzības plāniem, kas izstrādāti citām – ne *Natura 2000* teritorijām – plānu veidošana Čehijā sākās 80tajos, 90tajos gados (atkarībā no teritorijas) un šobrīd tiek veidoti jau trešās vai ceturtais paaudzes plāni.

97% no *Natura 2000* teritorijām ir izstrādāti SDO. Plāni izstrādāti trīs lielu projektu laikā, t.sk. izmantojot Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. SDO plānu izstrāde aizsākta 2010. gadā, kad plānu izstrādes funkcija deleģēta Čehijas dabas aizsardzības pārvaldei.

Turpmāk sniegta informācija par SDO plāniem un to saturu.

Natura 2000 teritoriju rekomendēto saglabāšanas pasākumu plāns ietver tekstuālās sadaļas, kartes un tabulas, kā arī ĢIS vidē sagatavotu informāciju (poligonus), kur redzami nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi.

SDO ir šādas nodaļas:

- ⇒ Pamatinformācija par *Natura 2000* teritoriju;
- ⇒ Īss teritorijas apraksts un novērtējums;
- ⇒ *Natura 2000* teritorijas kvalificējošās sugas/biotopi un to vietas līmeņa aizsardzības mērķi;
- ⇒ Iespējamie sugu un biotopu apsaimniekošanas konflikti;
- ⇒ Šī brīža stāvoklis, ietekmes un pašreizējā izmantošana;
- ⇒ Aizsardzības mērķu detalizēts apraksts;
- ⇒ Rekomendēto apsaimniekošanas pasākumu izklāsts;
- ⇒ Konkrēto apsaimniekošanas / saglabāšanas pasākumu izklāsts;
- ⇒ Kartes un tabulas;
- ⇒ Apsaimniekošanas pasākumi (ĢIS poligoni).

Plānā netiek iekļauta informācija par aktivitāšu īstenošanai nepieciešamo budžetu, par laika grafiku darbu veikšanai, kā arī netiek pievienots monitoringa plāns. Monitoringa plāns netiek iekļauts, jo tāds veidojams visam *Natura 2000* tīklam, ne katrai teritorijai atsevišķi. Savukārt informācija par budžetu un laika grafiku netiek iekļauta, jo plāns netiek regulāri atjaunots.

Natura 2000 teritoriju SDO plāni Čehijā nav juridiski saistoši ne zemes īpašniekiem, ne institūcijām. Par aizsargājamo dabas teritoriju pārvaldību atbildīgās institūcijas ir atbildīgas par apsaimniekošanas pasākumu īstenošanu konkrētās *Natura 2000* teritorijās. Tai pat laikā izstrādātie dabas aizsardzības plāni tiek ņemti par pamatu citu plānošanas dokumentu izstrādē – t.sk., piemēram, meža apsaimniekošanas plānu izstrādē. Tāpat sagatavotie plāni kalpo kā pamatojums dabas saglabāšanas pasākumiem – gan aprobežojumiem, gan aktīviem apsaimniekošanas pasākumiem. Plānā paredzētās darbības ir arī viens no nosacījums finanšu līdzekļu piesaistei konkrētiem apsaimniekošanas pasākumiem.

Plānu izstrādes procedūra, sabiedrības iesaiste

Atbildīgā institūcija par dabas aizsardzības teritoriju pārvaldības plānošanu ir Čehijas dabas aizsardzības pārvalde. Dabas aizsardzības pārvaldes eksperti vidēji gadā izstrādā vairāk par 100 plāniem *Natura 2000* teritorijām (gan teritorijām, kuras pārvalda dabas aizsardzības pārvalde, gan tādām *Natura 2000* teritorijām, kas nav reizē nacionālas nozīmes aizsargājama teritorija un atrodas kādas reģionālas institūcijas pārvaldībā). SDO plānus izstrādā iestādes darbinieki – eksperti, kas labi pārzina vietējo situāciju.

Dabas aizsardzības plānu izstrādes procesā tiek iesaistīti eksperti, kā arī veiktas konsultācijas ar iesaistītajām pusēm. Savukārt, izstrādājot SDO plānus, konsultācijas nav obligātas; dabas aizsardzības pārvalde tās tomēr veic, jo tas uzlabo plāna ieviešanu, kā arī ir paredzēts iekšējos normatīvajos aktos.

SDO plānu izstrāde tiek veikta četros soļos:

- 1) Informācijas apkopošana (tiek ievākti vai apkopoti dati no sugu un biotopu izpētes, monitoringa dati, dažādi pētījumi – bieži daļa datu tiek ievākta ārpalpojuma; vēlams, lai datu apkopošana sākas vienu gadu pirms plāna izstrādes);
- 2) SDO plāna pirmās (melnraksta) versijas izstrāde. Plāna saturu izstrādā dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki. Pēc plāna pirmās versijas izstrādes tiek izsūtīti e-pasti vai vēstules ar informāciju par plāna izstrādes uzsākšanu svarīgākajām iesaistītajām pusēm – lielākajiem zemes īpašniekiem un institūcijām, kas veic apsaimniekošanas vai uzturēšanas darbus. Vēstule satur aicinājumu iesaistīties plāna izstrādē, sazinoties ar pārvaldes speciālistiem;
- 3) Tālāk seko pirmās versijas pārskatīšana un papildināšana, ko veic dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki, tiek iesaistīti arī Čehijas vides ministrijas darbinieki;
- 4) Kad plāns ir izstrādāts, tas tiek nodots sabiedriskajai apspriešanai (tiek uzrunāti lielākie īpašnieki, zemes lietotāji, iestādes), kam seko plāna “apstiprināšana” vides ministrijā – plāns tiek publicēts datu bāzē <https://drusop.nature.cz/portal/> un ievietot arhīvā.

Čehijas dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki SDO plānus sagatavo īpašā sistēmā, kas pieejama iestādes iekšējiem lietotājiem.

DOKUMENTY SDO (0.3.20)

Lokalita Jílové u Děčína - Škola je načtena.

Práce s textem: T T

Zuzana Čechřová

Jílové u Děčína - škola CZ0423653

Charakteristická území | Stav přírodní ochrany | Přehled EVL | Doplňující informace | Příponky z předepisování | Vlivy

Náročy a cílový stav | Identifikace | Využití EVL | Související dokumenty

Druhy | **Myotis myotis** (netopýř velký)

Typ populace	Min	Max	Jednotka	Kategorie	Podíl	Zachovalost	Ížňalace	Celkové hodnocení
rozmnobující se populace	350	500	jedinci		2 % a p > 0 %	dobré zachování	populace není izoloovaná, leží uvnitř areálu rozšíření druhu	dobrá hodnota

Cílový stav předmětu ochrany

Zachovat početnost populace netopýřa velkého dle stavu při vyhlášení.

Popis nároků předmětu ochrany

Netopýř velký je původně jeskynním druhem. V jižní Evropě obývá jeskyně catorožní, v našich podmínkách však letní kolonie samic ostříjí především půdy velkých budov (kostelů, zámků apod.). Zde lze nalézt často i několik set až tisíce jedinců. Samice se v letních úkrytech objevují v průběhu dubna. Mláďata se rodí začátkem června, v průběhu července se osamostatňují a od začátku srpna se letní kolonie rozpadá. Jako zimoviště využívá tento druh nejčastěji typy podzemních prostor - jeskyně, štoly, sklepy, kamlary v hlubších příhradních nádržích apod. Žije se netopýři úkryty ve blízkých nebo volně visí na stěnách a stropě, někdy vysvětlují i velké šluky. Hlavní potravou netopýřa velkého tvoří velké druhy brouků (zejména z čeledi střevčkovitých), které sbírá včelínou ze země. Významným potravním stanovištěm netopýřa velkého jsou lesy. Pravidelné přelety většinou nepřesahují 20 km, příležitostně však migruje i na větší vzdálenosti (až 200 km). Nejvyšší stáří u netopýřa velkého, zjištěné kroužkováním, je 37 let. Z lidských aktivit jej může ohrožovat zejména rušení na zimovišti, nevhodné opravy či úpravy půdních prostor s letními koloniemi netopýřů velkých.

Letní kolonie na půdách budov - managementové nároky

Pokud jsou krovny a střechy krytina relativně zachovalé, je lepší ponechat lokalitu pokud možno bez zásahu (současný stav netopýřům vyhovuje).

V případě, že je oprava střechy z technických důvodů nezbytná, je nutno dodržet následující zásady:

- veškeré stavební i ukliďovací práce provádět mimo období výskytu netopýřů, tj. nejlépe od začátku října do poloviny dubna, před i po ukončení stavebních prací by měla být lokalita navštívena odborníkem
- zachovávat stropy, kterými netopýři do úkrytu vletují.

© Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2012

Sistéma dabas aizsardzības plānu izstrādei (no Evas Knizatkovas prezentācijas 2021. gada 8. septembrī)

Sistēma novērtēta kā ērti lietojama, tā sasaistīta ar dabas u.c. nepieciešamajām datu bāzēm, vairākas no izvēlēm jau ir iepriekš definētas. Šādas sistēmas lietošana nodrošina plānu standartizāciju, kā arī iespēju pēc konkrētiem parametriem analizēt, piemēram, sugu un biotopu

stāvokli un pasākumu izpildi *Natura 2000* teritorijās. Vairākas no sadaļām tiek aizpildītas automātiski. Sistēma piedāvā dokumentus eksportēt MS Word sistēmā, kad plāns tiek sūtīts zemes īpašniekiem un citām iesaistītajām pusēm.

***Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķu iekļaušana plānos**

Natura 2000 teritoriju līmeņa sugu un biotopu aizsardzības mērķi tiek noteikti visām *Natura 2000* teritorijām, izstrādājot vai atjaunojot SDO plānus; mērķu formulējums ir līdzīgs visā valstī. Kur iespējams, mērķis ir kvantitatīvs un izmērāms, lai varētu novērtēt izmaiņas laika gaitā.

SDO plānos konkrētiem *Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķiem ir veltītas konkrētas nodaļas, kas ietver informāciju par darbībām un apsaimniekošanas pasākumiem, kas nepieciešami lai mērķi sasniegtu. Tāpat tiek sniegta informācija par vietas līmeņa sugu un biotopu statusa novērtējumu, ietekmēm u.c.

Principi un metodes, kādas piemērojamas, lai noteiktu *Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu aizsardzības mērķus, ir aprakstītas vadlīnijās, kuras sagatavo un pēc nepieciešamības atjauno Čehijas dabas aizsardzības pārvalde. Dabas aizsardzības plānu un SDO plānu izstrādē tiek izmantotas arī dažādas citas vadlīnijas – piemēram, biotopu noteikšanas vadlīnijas, vadlīnijas biotopu stāvokļa novērtēšanai, vadlīnijas vietas līmeņa biotopu un sugu stāvokļa monitoringam, biotopu un sugu apsaimniekošanas vadlīnijas, vadlīnijas, kad nosaka mirušās koksnes apsaimniekošanas principus aizsargājamās teritorijās un citas.

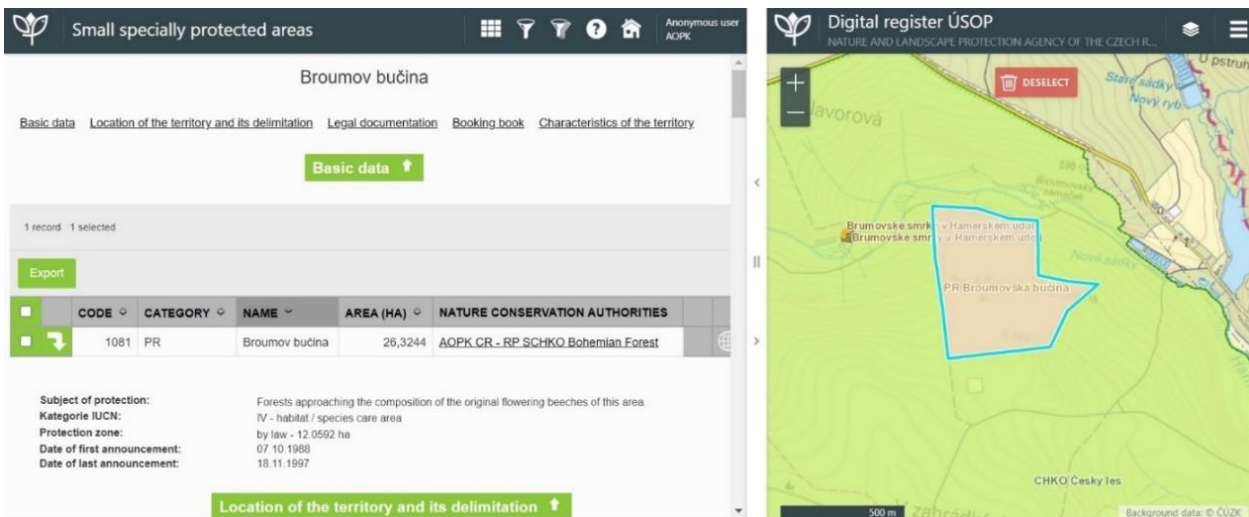
LIFE integrētā projekta N2k Revisited¹⁵ ietvaros šobrīd Čehijā, teritorijām kurām nepieciešams, tiek pārskatīti *Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķi.

Ģeogrāfisko informācijas sistēmu izmantošana plānošanā

Informācija par aizsargājamām teritorijām ir apkopota vietnē <https://drusop.nature.cz/portal/>, kurā ir ērti atlasīt teritorijas pēc klasifikācijas koda, nosaukuma, kā arī vietas – reģiona, ciemata, kadastra u.tml. Katrai teritorijai ir redzams tās novietojums u.c. telpiskā informācija. Tāpat tiek pievienots dabas aizsardzības un SDO plāns.

Čehijas dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki, veidojot SDO plānus, izmanto iekšēju ĢIS bāzētu aplikāciju – MapoMat+, kas ļauj vienkopus saslēgt un analizēt noderīgus slāņus, t.sk. piedāvā kadastra informāciju, vēsturiskās kartes, biotopu/sugu kartēšanas datus, slāņus, kur attēloti veiktie apsaimniekošanas pasākumi un dažādi pielāgoti shp. faili datu analīzei.

¹⁵ <https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/projekty-cozp/bezici/1151-life-ip-n2k-revisited-jedna-priroda-life-2019-2026>

Čehijas aizsargājamo teritoriju portāls <https://drusop.nature.cz/portal/>

Plānu ieviešana un aktualizācija

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana

Dabas aizsardzības un SDO plānos paredzēto apsaimniekošanas pasākumu īstenošanu veic zemes īpašnieks vai nomnieks. Ja zemes īpašnieks vai nomnieks nav gatavs ieviest apsaimniekošanas pasākumus, alternatīva ir slēgt līgumu par pasākumu nodrošināšanu ar par aizsargājamo teritoriju atbildīgo institūciju.

Apsaimniekošanas pasākumu izmaksas var tikt segtas gan no nacionālā budžeta, gan piesaistot starptautiskus, t.sk. Eiropas Savienības, līdzekļus. Atkarībā no noteiktajiem ierobežojumiem, zemes īpašniekiem tiek izmaksātas kompensācijas par neiegūto peļņu lauksaimniecībā, mežsaimniecībā vai zivju dīķu apsaimniekošanā. Starpību, kas rodas plānā norādīto apsaimniekošanas pasākumu veikšanai, sedz no valsts budžeta.

Apsaimniekošanas pasākumu veiksmīga ieviešana ir atkarīga no dažādiem faktoriem, t.sk. pieredzes pasākumu ieviešanā, komunikācijas kvalitātes ar zemes īpašniekiem, uzticības, pieejamā laika, zināšanām, attieksmes. Kā nozīmīga tiek vērtēta komunikācijas nepārtrauktība. Sekmīgāk dabas aizsardzības plānos paredzētos apsaimniekošanas pasākumus izdodas īstenot *Natura 2000* teritorijās, kurām ir sava reģionālā administrācija (Čehijas dabas aizsardzības pārvaldes struktūrvienība).

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Informāciju par veiktajiem apsaimniekošanas pasākumiem dabas aizsardzības pārvaldes darbinieki ievada ĢIS sistēmā, pievienojot informāciju pie dabas aizsardzības plānā noteiktajiem apsaimniekošanas shp failiem vai, ja nepieciešamas kādas izmaiņas – pievienojot jaunu shp failu. Plašāks pasākumu efektivitātes monitorings notiek centralizēti, piemēram, šobrīd īstenojamajā LIFE integrētajā projektā N2k Revisited.

Plānu aktualizācija

SDO plānu aktualizācija galvenokārt tiek veikta centralizēti, dažādu projektu ietvaros – kad pieejama jaunāka zinātniska informācija, veikta teritorijas izpēte, pārskatīti teritorijas līmeņa sugu un biotopu aizsardzības mērķi u.tml. Čehijas dabas aizsardzības pārvalde nosaka, kuriem plāniem ir nepieciešama aktualizācija.

Dabas aizsardzības plāni citām aizsargājamām teritorijām – ne *Natura 2000* vietām – tiek pārskatīti, kad pagājis to darbības termiņš (attiecīgi 10 līdz 15 gadi). Atsevišķos gadījumos par pārskatīšanu atbildīgā iestāde ir Čehijas dabas aizsardzības pārvalde, citos – reģionālā institūcijas, kas pārvalda konkrēto teritoriju.

LIFE IP LatViaNature pieredzes apmaiņas seminārā Čehijas pārstāvji norāda, ka dabas aizsardzības plānošanā iesaistītās puses novērtē stabilitāti – gan dabas aizsardzības, gan SDO plānu sagatavošanas sistēma netiek bieži mainīta, arī iesaistītajām pusēm ir priekšstats par procesu un plānos ietvertu informāciju. Tai pat laikā pašreizējā sistēmā tomēr ir grūti ietvert adaptīvās apsaimniekošanas principus. Teorētiski var ieplānot dažādas apsaimniekošanas metodes, atkarībā no tā, kā attīstīsies situācija dabā, tās plāna izstrādes gaitā modelējot, bet šādai pieejai ir nepieciešama augsta ekspertu kapacitāte un spēja paredzēt dažādus scenārijus. Arī Čehija šobrīd strādā pie tā, lai plānošanas cikls būtu īsāks un elastīgāks.

Izveidojot jaunas teritorijas, plāni tiek izstrādāti pēc tās pašas kārtības, kas aprakstīta iepriekšējās nodaļās.

Somijas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā

Aizsargājamās dabas teritorijas

Aizsargājamo dabas teritoriju veidi

Somijā aizsargājamo dabas teritoriju tīklā ir vairāk kā 18 000 teritoriju, kas kopā aizņem aptuveni 4,7 miljonus hektāru. Aizsargājamo teritoriju veidu, nosaka to izveides likumiskais pamats.

Aizsargājamo teritoriju skaits un kategorijas:

Valsts dabas rezervāti:

- ⇒ 40 nacionālie parki;
- ⇒ 19 stingra režīma rezervāti;
- ⇒ 166 rezervāti, kas noteikti purvu aizsardzībai;
- ⇒ 77 rezervāti, kas noteikti veco mežu aizsardzībai;
- ⇒ 692 citi valsts īpašumā esoši rezervāti.

Teritorijas, kas ir noteiktas ar valdības lēmumu un “rezervētas” dabas aizsardzībai, bet tām vēl nav valsts dabas rezervāta statuss:

- ⇒ 423 aizsargājamas mežu teritorijas uz valsts zemēm;
- ⇒ 12 savvaļas rezervāti (Lapzemē);
- ⇒ 175 citas aizsargājamas teritorijas uz valsts zemēm.

Uz privātām zemēm izveidoti:

- ⇒ 12 323 privātie dabas rezervāti;
- ⇒ 212 uz noteiktu termiņu veidoti dabas rezervāti (10 - 30 gadiem);
- ⇒ 277 likumā noteikto sugu un 1193 biotopu aizsardzības vietas.

Aizsargājamo dabas teritoriju mugurkaulu veido Somijas nacionālie parki, plaši savvaļas rezervāti (no angļu valodas – *wilderness reserves*) Lapzemē, kā arī aptuveni 700 dažāda lieluma un tipu dabas rezervāti. Kopā valstij pieder dabas aizsardzības teritorijas aptuveni 4,39 miljonu ha platībā. Somijā ir izveidoti arī vairāk kā 12 000 privāti dabas rezervāti; kopā privātās zemēs veidotās aizsargājamās teritorijas aizņem vairāk kā 370 000 ha. Lielākā daļa no privātajiem dabas rezervātiem ir nelieli un papildina aizsargājamo teritoriju tīklu.

Valsts dabas rezervāti ir teritorijas, kas izveidotas uz dabas saglabāšanas (no angļu valodas – *Nature Conservation Act*) likuma pamata valsts zemēs vai ar Ekonomiskās attīstības, transporta un vides biroja ¹⁶ (ELY Centres) lēmumu uz privātām zemēm. Citas aizsargājamās teritorijas ietver reģionāli veidotas aizsargājamās teritorijas, īslaicīgi aizsargājamās teritorijas, sugu aizsardzības teritorijas un citas.

¹⁶ <https://tem.fi/en/ely-centres>

Somijā *Natura 2000* teritoriju tīkla izveide aizsākās 1995. gadā. Eiropas Savienības aizsargājamo teritoriju tīkls tika veidots uz jau esošā aizsargājamo teritoriju tīkla pamata, tāpēc bieži *Natura 2000* teritorijas pārklājas ar citu kategoriju aizsargājamām dabas teritorijām. *Natura 2000* teritoriju tīklā ir iekļautas aptuveni 1800 teritorijas un tās var būtiski atšķirties – no 1 ha līdz vairāk kā 350 000 ha. *Natura 2000* teritoriju tīklā veidotās īpašās aizsardzības teritorijas biotopiem/sugām (SAC) Somijā aizņem 12,4% no valsts platības, savukārt īpašās aizsardzības teritorijas putnu sugām (SPA) – 8%. SAC un SPA teritorijas daļēji pārklājas.

Lielākā daļa privāto dabas rezervātu, kas veidoti pirms 1995.gada, ir iekļauti *Natura 2000* tīklā.

Teritoriju pārvaldība, atbildīgās institūcijas

Lielāko daļu (vairāk kā 95%) no aizsargājamām teritorijām pārvalda valsts un tās atrodas uz valstij piederošas zemes. Valsts aizsargājamās dabas teritorijas Somijā pārvalda valsts uzņēmums Metsähallitus¹⁷. Metsähallitus nodaļas Parks & Wildlife Finland funkcijas ietver dabas un kultūras mantojuma aizsardzību un aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanu, kā arī apsaimniekošanas plānošanu. Parks & Wildlife Finland, kā arī reģionālie Ekonomiskās attīstības, transporta un vides biroji nereti ir iesaistīti arī privāto teritoriju apsaimniekošanā, slēdzot līgumu ar zemes īpašnieku.

Aptuveni 80% no *Natura 2000* teritorijām pārvalda Metsähallitus.

Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana

Plānu veidi, to izstrādes mērķis, uzdevumi un saturs, darbības ilgums, juridiskais saistošums

Somijā ir vairāku līmeņu dabas aizsardzības pasākumu plānošanas sistēma, kas integrē gan *Natura 2000* teritorijas, gan nacionālas aizsargājamās teritorijas.

Principi, kas nosaka aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanu un apsaimniekošanas plānošanu ir apstiprināti vadlīnijās¹⁸, kas tiek regulāri – reizi divos vai trīs gados – papildinātas (šobrīd tiek izstrādāta jaunākā vadlīniju versija). Liela nozīme plānošanā ir adaptīvai aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanas praksei. Vadlīnijas nav formāli saistošas, tai pat laikā, ja teritorijā plānotā apsaimniekošanas prakse būtiski atšķiras no vadlīnijās noteiktās – vadlīnijās tiek sniegti konkrēti sugu un biotopu apsaimniekošanas piemēri – tā ir īpaši jāsaskaņo. Dokumentu izstrādā Parks & Wildlife Finland un izveidota vadlīniju izstrādes vadības grupa, kas nosaka arī, kad tās nepieciešams aktualizēt. Vadlīnijās koordinēti salāgotas gan starptautiskās prasības, gan nacionālās stratēģijas un rīcības plāni, nacionālie dabas resursu apsaimniekošanas mērķi un dabas aizsardzības likumdošanas prasības.

¹⁷ <https://www.metsa.fi/en/about-us/organisation/business-units/parkswildlife-finland/>

¹⁸ <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Bsarja/b217.pdf>

Stratēģiskā plānošana

Lai plānotu dabas resursu izmantošanu valstij piederošās zemēs, tiek izstrādāts **Dabas resursu apsaimniekošanas plāns** (no angļu valodas – Natural Resource Plans). Šo ekosistēmu pieejā balstīto plānu izstrādā gan komerciāli apsaimniekojamajām meža platībām ko pārvalda Metsähallitus, gan citām teritorijām, kas atrodas valsts pārvaldībā, t.sk. aizsargājamām teritorijām, ko pārvalda Parks & Wildlife Finland. Šādu stratēģisko plānu izstrāde aizsākās 2001.gadā. Plāns tiek izveidots uz 5-10 gadiem, kopā valstī tiek veidoti 5-7 stratēģiskie plāni.

Stratēģiskajā dabas resursu apsaimniekošanas plānā tiek plānots zemes lietojums, kā arī saskaņoti komerciālie un dabas aizsardzības mērķi. Stratēģiskā plāna izstrādes mērķis ir arī paplašināt dabas saglabāšanu ārpus aizsargājamo teritoriju robežām, t.sk. veicot ainavu ekoloģisko plānošanu – plānojot kodolzonas, buferzonas un koridorus (zaļo infrastruktūru).

Balstoties uz dabas resursu apsaimniekošanas plānu, valsts apsaimniekošanā esošām aizsargājamām teritorijām tiek izstrādāti **apsaimniekošanas plāni** (no angļu valodas – *management plan*). Plāni tiek izstrādāti uz 10 – 15 gadiem, un arī tiem ir stratēģisks, ilgtermiņa raksturs. Šobrīd apsaimniekošanas plāni ir izstrādāti gandrīz visām teritorijām, kur to paredz likums.

Likumā noteikts, ka, piemēram, nacionālajiem parkiem ir obligāti izstrādājams apsaimniekošanas plāns, kura izstrādē ir jānodrošina sabiedrības līdzdalība (nacionālo parku apmeklējumi 2020. gadā pārsniedza 3,9 miljonus). Plānu sagatavo Parks & Wildlife Finland, kuru pārraudzībā, kā minēts, ir visi Somijas nacionālie parki¹⁹. Plānu apstiprina Somijas vides ministrija.

Viens apsaimniekošanas plāns var tikt izstrādāts vairākām dažāda tipa / kategorijas dabas aizsardzības teritorijām, t.sk. privātajiem dabas rezervātiem. Izstrādājot apsaimniekošanas plānu, tajā tiek integrēta informācija par aizsargājamā dabas teritorijā esošajām *Natura 2000* teritorijām (ja konstatēta pārklāšanās).

Īstermiņa plānošana

Darbību jeb **operacionālais plāns** (no angļu valodas – *operational plan*) ir detalizēts īstermiņa plāns, kas nosaka konkrētus biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas pasākumus aizsargājamā dabas teritorijā, kā arī plāno dabas tūrisma iespējas un tūrisma infrastruktūru. Operacionālajā plānā ietverta informācija par plānotajiem pasākumiem nepieciešamajiem resursiem, kā arī darbu izpildes laika grafiks. Operacionālais plāns tiek veidots balstoties uz apsaimniekošanas plānu, kur tāds izstrādāts. Vienai teritorijai var būt vairāki operacionālie plāni.

¹⁹ <https://www.nationalparks.fi/>

Natura 2000 plānošana

Analizējot tieši **Natura 2000 teritoriju plānošanu** Somijā redzams, ka arī tajās ir vairāklīmeņu plānošana un plānošanas rīki vai pieejas tiek izraudzītas atkarībā no teritorijas tipa un citiem raksturlielumiem.

Natura 2000 teritorijai var tikt izstrādāts **apsaimniekošanas plāns, kura izstrādē ir jānodrošina sabiedrības līdzdalība** (no angļu valodas – participatory management plan). Šāds plāns tiek izstrādāts lielām teritorijām, kur saskaras dažādas vērtības un izveides mērķi ir plašāki (piemēram, jau minētie nacionālie parki vai savvaļas rezervāti).

Natura 2000 teritorijām tiek veidoti arī **operacionālie plāni** – visbiežāk gadījumos, kad nepieciešami plašāki pasākumi, piemēram, mežu vai purvu atjaunošana); var būt situācijas, kad teritorijai ir tikai operacionālais plāns, vai arī šis plāns var kalpot kā papildinājums citam, augstāka līmeņa plānošanas dokumentam.

Trešā līmeņa plāns, ko izstrādā *Natura 2000* teritorijām ir t.s. **Natura 2000 teritorijas izvērtējums, jeb NATA plāns** (no angļu valodas – *Natura 2000 site condition assessment*). *Natura 2000* teritorijām var tiks izstrādāts tikai NATA plāns. Tas pats par sevi ir pietiekošs plānošanas un monitoringa rīks īpaši tādām teritorijām, kur nav identificēts apdraudējums sugām un biotopiem, kā arī nav nepieciešams veikt plašus sugu vai biotopu atjaunošanas vai uzturēšanas pasākumus.

NATA izstrādā Parks & Wildlife Finland, procesa laikā tiek uzrunāti arī zemes īpašnieki, tomēr izstrādātais dokuments nav saistošs zemes īpašniekiem. NATA izstrādā visām *Natura 2000* teritorijām, neatkarīgi no zemes piederības vai teritorijas pārvaldītāja.

NATA plānā tiek ietvertas šādas sadaļas:

- ⇒ Aktualizēta *Natura 2000* standarta datu forma (SDF);
- ⇒ Izvērtētas nozīmīgākās dabas vērtības un ietekmes (draudi);
- ⇒ Noteikti vai pārskatīti *Natura 2000* vietas līmeņa sugu un biotopu aizsardzības mērķi, kā arī noteikti nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi un monitorings; nosakot apsaimniekošanas pasākumus, tiek lemts vai teritorijai būs nepieciešams izstrādāt operacionālo vai apsaimniekošanas plānu;
- ⇒ Ieviesto pasākumu novērtējums.

To, kāda veida plāns/plāni nepieciešami *Natura 2000* teritorijai, kā arī vai ir nepieciešamas izmaiņas esošajos apsaimniekošanas, operacionālajos vai NATA plānos, nosaka izstrādājot t.s. **ģenerālplānu** (no angļu valodas – *masterplan*). Ģenerālplānošanas laikā tiek arī noteiktas prioritātes – kurām teritorijām plānu izstrāde veicama steidzami (šādos gadījumos plāni jāizstrādā 1-2 vai 3-5 gadu laikā; mazāk steidzami jāizstrādā 6-10 gadu laikā). *Natura 2000* ģenerālplānošana Somijā tika veikta 2007.gadā un 2016./2017. gadā. Ģerālplānošanu veic Ekonomiskās attīstības, transporta un vides biroji (vēsturiski – reģionālās vides administrācijas) un Parks & Wildlife Finland reģionālās pārvaldes.

Plānu izstrādes procedūra, sabiedrības iesaiste

Sabiedrības iesaiste zemes resursu izmantošanas plānošanā aktīvi notiek jau no 90tajiem gadiem. Lai nodrošinātu vienotu pieeju sabiedrības iesaistei aizsargājamo teritoriju plānošanā, Metsähallitus ir izstrādājis sabiedrības iesaistes vadlīnijas.

Sadarbība ar iesaistītajām pusēm notiek dažādos līmeņos. Nacionālā līmenī plānu izveidē, kur nepieciešams, tiek iesaistītas ministrijas, NVO, kā arī zinātnes centri. Reģionālā līmenī dabas plānošanā tiek iesaistītas reģionālās institūcijas, tiek izveidotas likumā noteiktās konsultatīvās padomes, iesaistītas vietējās pašvaldības un asociācijas, zemes īpašnieki. Plašākas sabiedrības viedoklis tiek noskaidrots, izmantojot sociālos tīklus un ĢIS vidē veidotus rīkus.

***Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķu iekļaušana plānos**

NATA plāniem 2014.gadā tika noteikts atbilstošs juridisks statuss, lai tie atbilstu Dabas direktīvu prasībām – tajos tiek noteikti *Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķi un nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi. Parks & Wildlife Finland mērķis ir izstrādāt NATA plānus visām *Natura 2000* teritorijām līdz 2021.gada beigām. Septembrī plāni bija izstrādi un teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķi noteikti aptuveni 90% no *Natura 2000* tīkla.

Ģeogrāfisko informācijas sistēmu izmantošana plānošanā

Somijā plānošanai tiek izmantota integrēta ĢIS sistēma Uljas. Sistēmas īpašnieks ir Parks & Wildlife Finland. Šai sistēmai ir dažādas apakšsistēmas, kas uztur dabas datus, piemēram, SATJ – aizsargājamo teritoriju tīkla sistēma, SASS – aizsargājamo teritoriju plānošanas un monitoringa sistēma, SAKTI – aizsargājamo teritoriju biotopu apsaimniekošanas sistēma, LajiGIS – sugu informācijas un apsaimniekošanas sistēma, PAVE – būvniecības, ceļu plānošanas un arheoloģisko vietu sistēma. Šīs sistēmas lieto arī citu institūciju speciālisti (piemēram, Vides ministrija, Somijas vides institūts u.c.), kas atvieglo darbu un veicina sadarbību starp organizācijām.

Plānu ieviešana un aktualizācija

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana

Somijā pasākumu ieviešanu veic par teritoriju atbildīgā institūcija. Parks & Wildlife Finland veic apsaimniekošanas pasākumu ieviešanu uz valstij piederošajām zemēm, Ekonomiskās attīstības, transporta un vides biroji koordinē *Natura 2000* apsaimniekošanu uz privātām zemēm. Apsaimniekošanas pasākumu veikšanai ar zemes īpašniekiem tiek slēgti līgumi.

Somijas valdība piešķir papildu resursus aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanai, biotopu atjaunošanai, kā arī apsaimniekošanas pasākumu plānošanai 2020. – 2021.gadam.

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Apsaimniekošanas pasākumu monitorings tiek veikts ĢIS sistēmā (SASS – aizsargājamo teritoriju plānošanas un monitoringa sistēma).

Plānu aktualizācija

NATA plānu pārskatīšana tiek plānota sākot no 2022. gada ar intervālu 6-12-18 gadi, vai pēc nepieciešamības. Plānu aktualizācijas nepieciešamība tiek izvērtēta ģenerālpārskatīšanas laikā (skat. nodaļu Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana Somijā). Apsaimniekošanas plāni tiek izstrādāti uz 10 – 15 gadiem, un jaunas to paaudzes tiek veidotas, kad pagājis iepriekšējo plānu darbības termiņš, ja plānu nepieciešamību konkrētajai teritorijai nosaka likums. Ja likums nenosaka, ka apsaimniekošanas plāni ir obligāti, to atjaunošanas nepieciešamību vērtē līdzīgi kā gadījumos ar NATA plāniem un operacionālajiem plāniem – nepieciešamība tiek izvērtēta ģenerālpārskatīšanas laikā.

Piemēram, izstrādājot ģenerālpārskatīšanu 2017. gadā, tika konstatēts, ka NATA plānu izstrāde vai pārskatīšana ir nepieciešama 25% no Somijas *Natura 2000* teritorijām.

Lietuvas pieredze aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas plānošanā

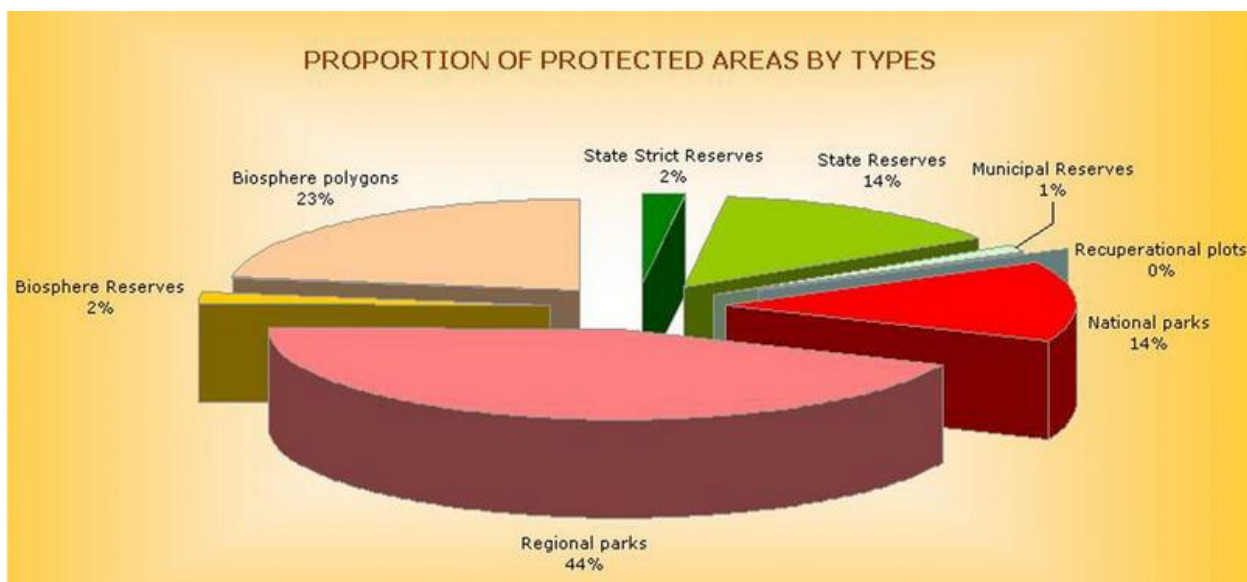
Lietuvā tiek īstenots LIFE integrētais projekts “Lietuvas *Natura 2000* tīkla pārvaldības un apsaimniekošanas optimizēšana” jeb *NATURALIT*. Projekta gaitā tiek pārskatīta dabas apsaimniekošanas plānošana, norit apsaimniekošanas plānu izstrādes izvērtēšana un plānošanas procesa uzlabojumu sagatavošana, tiek sniegti arī priekšlikumi normatīvo aktu izmaiņām. Projekta laikā paredzēta arī 20 jaunu plānu sagatavošana un 50 iepriekš izstrādātu plānu pārskatīšana.

Informācija par Lietuvas aizsargājamām teritorijām un to apsaimniekošanas plānošanu iegūta, apzinot pieejamos interneta resursus un uzaicinot Lietuvas kolēģus, kopā ar Somijas un Čehijas pārstāvjiem, piedalīties LIFE IP LatViaNature pieredzes apmaiņas seminārā 2021. gada 8. septembrī.

Aizsargājamās dabas teritorijas

Aizsargājamo dabas teritoriju veidi

Lietuvā aizsargājamās dabas teritorijas aizņem kopumā 15,64 % no valsts teritorijas. Ir vairākas aizsargājamo teritoriju kategorijas: rezervāti, liegumi, valsts parki, reģionālie parki, biosfēras monitoringa teritorijas, dabas un kultūras pieminekļi, ekoloģiskās aizsargājamās zonas jeb aizsargjoslas, dabas resursu (ogas, sēnes, flora un fauna, purvi, pazemes ūdeņi) rekuperācijas teritorijas un ģenētisko resursu rekuperācijas teritorijas, pašvaldību aizsargājamās teritorijas.

Lietuvas aizsargājamo teritoriju sadalījums pa kategorijām.

Lietuvā ir trīs dabas rezervāti (Čepkeliai, Kamanos un Viešvilė), divi kultūras rezervāti (Kernavė un Vilnius Pilys), 36 dabas un trīs kultūras rezervāti komplekso teritoriju sastāvā, kā arī viens mazs rezervāts (Dubrava). Rezervātos ekonomiskās aktivitātes ir aizliegtas. Rezervāti kopumā aizņem 0,29 % no valsts teritorijas. 2005. gadā Biotopu un Putnu direktīvu ieviešanai Lietuvā ir nodibināti 7 liegumi (1 talasoloģisks, 1 botāniski zooloģisks, 4 ornitoloģiski), tie aizņem 2,39 % no valsts teritorijas.

Aizsargājamo teritoriju nozīmīgākā daļa ir valsts parki, kas ir lielas un kompleksas teritorijas, kuru mērķis ir dabas, kultūras un atpūtas vērtību aizsardzība. To skaitā ir 5 nacionālie parki (2,21 % no valsts teritorijas) un 30 reģionālie parki (6,88 % no valsts teritorijas). Valsts parki atšķiras pēc nozīmīguma un pēc to sastāvā esošo funkcionālo zonu prioritātes. Reģionālie parki tiek iedalīti grupās pēc galvenā ainavas tipa: piejūras un lagūnu, upju ieleju, ezeru, pauguraiņu, karsta līdzenumu u.c..

Lietuvā ir vairākas biosfēras monitoringa teritorijas: viens biosfēras rezervāts (0,28 % no valsts teritorijas), 28 biosfēras poligoni (3,58 % no valsts teritorijas). To mērķis ir nodrošināt globālu un reģionālu biosfēras monitoringu, ekoloģiskos eksperimentus un dabas kompleksu aizsardzību. Pārējās aizsargājamās teritorijas aizņem salīdzinoši nelielas platības.²⁰

2014. gada 1. janvārī visas sauszemes aizsargājamās teritorijas aizņēma 15,7 % no Lietuvas teritorijas, bet stratēģijā 2015.-2020. gadam kā mērķis tika noteikts palielināt aizsargājamo sauszemes teritoriju skaitu līdz 17 %.²¹

2019. gada septembrī *Natura 2000* tīklā iekļautās teritorijas aizņēma 967 223 ha jeb 14,8 % no Lietuvas teritorijas. 84 teritorijas izveidotas putnu sugu aizsardzībai un šo teritoriju skaitu tuvākajā nākotnē nav paredzēts palielināt. 284 teritorijas iekļauta *Natura 2000* teritoriju sarakstā ar mērķi aizsargāt dabiskas dzīvotnes, no tām 208 teritoriju izveidošana ir pabeigta, bet nepieciešama tīkla papildināšana lai nodrošinātu pietiekami aizsardzību vēl 21 sugai un 17 biotopiem.²² Šobrīd un vēl turpmākos 2-3 gadus Lietuvā norisināsies aktīvs *Natura 2000* teritoriju veidošanas process, lai izpildītu Biotopu direktīvas prasības. 2021. gada septembrī ir izveidotas vai atrodas veidošanas stadijā aptuveni 500 *Natura 2000* teritorijas un to skaits, iespējams, pieaugs (Dalius Dapkus prezentācija 2021. gada 8. septembrī).

Teritoriju pārvaldība, atbildīgās institūcijas

Tā kā Lietuvā aizsargājamās teritorijās ir integrētas gan dabas, gan kultūras vērtības, tad ir būtiski aptvert abas šīs jomas. Lietuvā par dabas aizsardzības politiku atbild **Vides ministrija**, bet par kultūras mantojuma aizsardzības politiku – **Kultūras ministrija**.

Valsts aizsargājamo teritoriju dienests (VATD) īsteno valsts politiku saistībā ar aizsargājamo teritoriju aizsardzību un apsaimniekošanu, izveido aizsargājamo teritoriju administrācijas un kontrolē to darbību; izstrādā aizsargājamo teritoriju apsaimniekošanas

²⁰ <https://vstt.lrv.lt/en/>

²¹ 5th NATIONAL REPORT TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY LITHUANIA

²² PROTECTED AREAS IN LITHUANIA, State Protected Areas Service VILNIUS, 2019, Text prepared by: Rūta Baškytė, Gediminas Raščius, Paulius Kavaliauskas, Tomas Tukačiauskas

mērķprogrammas; organizē plānošanas shēmu un robežu plānu sagatavošanu; koordinē un kontrolē īpašu saglabāšanas un apsaimniekošanas pasākumu īstenošanu; veic uzskaiti par aizsargājamām teritorijām un dabas mantojuma objektiem; reģistrē aizsargājamās teritorijas u.c. Kopā ar teritoriju administrācijām VATD īsteno pētījumus un inventarizācijas.

Rezervātiem, nacionālajiem un reģionālajiem parkiem, biosfēras rezervātiem katram ir izveidota sava administrācija.

Aizsargājamo dabas teritoriju plānošana

Plānu veidi, to izstrādes mērķis, uzdevumi un saturs, darbības ilgums, juridiskais saistošums

Lietuvā aizsargājamo dabas teritoriju plānošana ir integrēta teritorijas plānošanas sistēmā. Plānošana (teritoriālā un stratēģiskā) ir ļoti svarīgs rīks, kas nodrošina dabas un kultūras mantojuma, kā arī ainavu un bioloģiskās daudzveidības aizsardzību, racionālu dabas resursu izmantošanu un uzlabošanu, kā arī piemērotu aizsardzības un apstrādes pasākumu nodrošināšanu aizsargājamās teritorijās.

Plānošanas dokumentācijas sagatavošanu regulē **Aizsargājamo teritoriju likums**, **Teritorijas plānošanas likums** un tiem pakārtotie tiesību akti. Sagatavojot plānošanas dokumentus, tiek ņemtas vērā arī Eiropas Savienības prasības (Putnu un Biotopu direktīvas).

Katrā aizsargājamajā teritorijā ir sagatavota plānošanas shēma, robežu plāns, dabas vai kultūras mantojuma apsaimniekošanas plāni, mērķprogrammas utt. Tomēr tas nenozīmē, ka katrai teritorijai ir jāsgatavo visi iepriekš minētie dokumenti.

Valsts parku robežu plānos ir noteiktas ārējās un funkcionālās prioritārās zonas, savukārt apsaimniekošanas plānos ir noteiktas ainavu apsaimniekošanas teritorijas, īpaši pasākumi ainavas veidošanai, rekreācijas infrastruktūras attīstībai un citi pārvaldības un aizsardzības pasākumi konkrētām teritorijām. Valsts parku plānos un to robežu plānos ir noteiktas šādas funkcionālās prioritārās zonas: aizsardzības (rezervātu un liegumu); ekoloģiskās aizsardzības; rekreācijas un ar ekonomisko prioritāti; kā arī citas prioritātes. Visiem valsts parkiem ir plānošanas shēmas. Visām dabas aizsardzības prioritārajām teritorijām ir valdības apstiprināti robežu plāni, un visiem biosfēras poligoniem ir vides ministra apstiprināti robežu plāni.

Aizsargājamām teritorijām var sagatavot arī stratēģiskās plānošanas dokumentus, kas ir dabas apsaimniekošanas (pārvaldības) un kultūras mantojuma apsaimniekošanas (pārvaldības) plāni, mērķprogrammas un rīcības plāni. Tie ir nepieciešami, lai noteiktu noteiktas aizsardzības un apsaimniekošanas prioritātes, kad visā aizsargājamajā teritorijā vai aizsargājamo teritoriju grupā jāievieš vienoti aizsardzības pasākumi. Dabas apsaimniekošanas plāni ir visvairāk nepieciešami *Natura 2000* teritorijām vai to daļām, lai saglabātu un atbilstoši apsaimniekotu dabas vērtības.²³

²³ <https://vstt.lrv.lt/en/>, <https://vstt.lrv.lt/en/about-protected-areas/the-book-protected-areas-in-lithuania>

Aizsargājamo teritoriju robežu plāni un plānošanas shēmas ir juridiski saistošas. Savukārt stratēģiskajiem plāniem, kas nosaka teritorijas apsaimniekošanu, ir ieteikuma raksturs.

2014. gada 1. janvārī bija izstrādāti 82 *Natura 2000* teritoriju apsaimniekošanas plāni, bet vēl 143 plāni atradās dažādās sagatavošanas stadijās.²⁴ 2021. gadā 111 apsaimniekošanas plāni ir apstiprināti, bet vēl aptuveni 100 plāni ir sagatavoti, bet nav apstiprināti. Neapstiprināšanas iemesli ir dažādi, bet visbiežāk tie ir institūciju, jo sevišķi meža apsaimniekotāju, iebildumi. Sagatavotas un apstiprinātas divas mērķprogrammas. Sagatavoti un apstiprināti 40 rīcības plāni jeb apsaimniekošanas programmas, kas vērstas un konkrētu lokālu problēmu risināšanu.

Stratēģisko plānu izstrādes un apstiprināšanas kārtību nosaka Lietuvas valdība. Vides ministrs apstiprina apsaimniekošanas plāna saturu.

Ir vēl citi plānošanas dokumenti, kuros tiek plānotas apsaimniekošanas aktivitātes:

- ⇒ sugu aizsardzības plāni (44 apstiprināti);
- ⇒ rīcības plāni aizsargājamām sugām (204 apstiprināti);
- ⇒ invazīvo sugu ierobežošanas rīcību plāni (180 apstiprināti);
- ⇒ dabas rezervātu apsaimniekošana ir iekļauta speciālā teritorijas plānošanas procesā, neizstrādājot atsevišķu apsaimniekošanas plānu;
- ⇒ valsts mežu apsaimniekošanas plāni, kas iekļauj atsevišķus sugu un biotopu apsaimniekošanas pasākumus.

Pārskats par pašreizējiem apsaimniekošanas plāniem un NATURALIT projektā paredzētās izmaiņas (no Dalius Dapkus prezentācijas 2021. gada 8. septembrī).

	Šobrīd	Nākotnē
Plānu sagatavo	VATD, aizsargājamo teritoriju administrācijas, NVO, universitātes	VATD, aizsargājamo teritoriju administrācijas, NVO, universitātes
Plānu apstiprina	Vides ministrs	VATD direktors
Plāna apjoms	50-100 lpp.	20-30 lpp.
Darbības ilgums	10 gadi	10 gadi vai nav noteikts
Izstrādes ilgums	1,5-2 gadi	Līdz 1 gadam
Obligāti noteikti aizsardzības mērķi	nav	ir
Vispārēja informācija par teritoriju	ir	ir
Apsaimniekošanas mērķi un pasākumi	ir	ir
Detalizēts aizsargājamo sugu un biotopu apraksts	ir	nav

²⁴ 5th NATIONAL REPORT TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY LITHUANIA

Teritorijas fiziski geogrāfiskais apraksts	ir	nav
Finansējums, fondu piesaiste	Aprēķināts 10 gadu periodam	Iepriekšējs aprēķins 5 gadu periodam (situācija ātri mainās)
Informācijas izplatīšana zemes īpašniekiem	Sanāksmes ar zemes īpašniekiem un citām ieinteresētajām pusēm	Informēšana par plānu, izmantojot elektroniskās datubāzes, jo plāns nav saistošs zemes īpašniekiem
Apsaimniekošanas pasākumu ietekmes monitorings	Valsts monitorings (tikai daļēji)	Valsts monitorings + sugu un biotopu aizsardzības statusa novērtējums atbilstoši izveidotajiem kritērijiem, kas nosaka to atbilstību labvēlīgam aizsardzības stāvoklim
Apsaimniekošanas plānu ieviešanas koordinēšana	aizsargājamo teritoriju administrācijas	aizsargājamo teritoriju administrācijas

Saīsinājumi:

VADT - Valsts aizsargājamo teritoriju dienests

Plānu izstrādes procedūra, sabiedrības iesaiste

Plānu izstrādi organizē VATD. Sabiedrība tiek iesaistīta, organizējot sanāksmes.

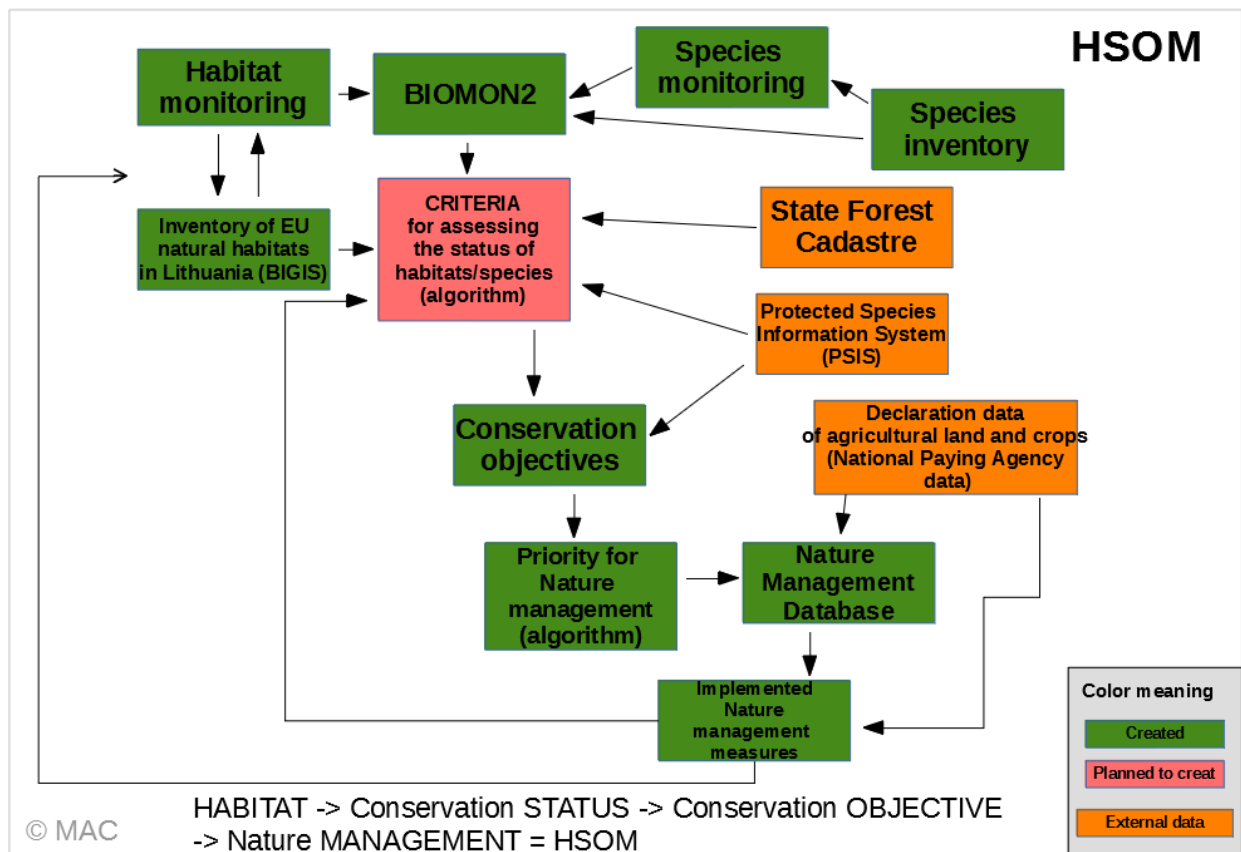
***Natura 2000* teritoriju līmeņa sugu un biotopu saglabāšanas mērķu iekļaušana plānos**

Līdz šim netika iekļauta, bet plānots, ka aizsardzības mērķi turpmāk tiks iekļauti *Natura 2000* teritoriju plānošanā.

Ģeogrāfisko informācijas sistēmu izmantošana plānošanā

Ir izveidots Lietuvas aizsargājamo teritoriju kadastrs, kas pieejams saitē <https://biomon.lt>. Tajā ir atrodamas visu teritoriju robežas, zonējums, kā arī tām izstrādātie plāni *.pdf formātā, tajā skaitā stratēģiskie plāni (Dalius Dapkus informācija, saite darbojas tikai Lietuvas IP adresēm). Sistēmā ir pieejams apsaimniekošanas pasākumu reģistrēšanas rīks, ar kura palīdzību iespējams novērtēt plānoto apsaimniekošanas pasākumu izpildi.

Līdz 2019. gadam plāni sastāvēja no teksta dokumenta un kartēm *.pdf formātā. Turpmāk plānu sagatavošanā tiks izmantotas ģeogrāfiskās informācijas sistēmas un IT risinājumi, skat. attēlu.

Plānošanas shēma (no Dalius Dapkus prezentācijas 2021. gada 8. septembrī).

Plānu ieviešana un aktualizācija

Apsaimniekošanas pasākumu ieviešana

Par pasākumu ieviešanas organizēšanu ir atbildīgas aizsargājamo teritoriju administrācijas.

Apsaimniekošanas pasākumu efektivitātes monitorings

Apsaimniekošanas plānos paredzēts noteikt kritērijus, pēc kuriem vērtēt sugu un biotopu labvēlīgu aizsardzības stāvokli. Papildus valsts monitoringam, kurā tiek monitorētas *Natura 2000* teritorijās konstatētās sugas un biotopi, notiktu specifisks monitorings, kas novērotu iepriekšminēto kritēriju izpildi.

Plānu aktualizācija

Plānu aktualizēšana paredzēta atbilstoši apsaimniekošanas pasākumu ietekmes monitoringa rezultātiem.